

12. cvičení – Hilbertovy prostory

<https://www2.karlin.mff.cuni.cz/~kuncova/vyuka.php>, kuncova@karlin.mff.cuni.cz

Teorie

Definice 1. Nechť H je vektorový prostor nad $\mathbb{C}$. Řekneme, že H je prostor se skalárním součinem, pokud každé dvojici $x, y \in H$ lze přiřadit komplexní číslo $\langle x, y \rangle$ (nazývané skalární součin x a y) tak, že platí

- (i) $\langle x, y \rangle = \overline{\langle y, x \rangle}$,
- (ii) $\langle x + y, z \rangle = \langle x, z \rangle + \langle y, z \rangle$, $x, y, z \in H$,
- (iii) $\langle \alpha x, y \rangle = \alpha \langle x, y \rangle$, $x, y \in H$, $\alpha \in \mathbb{C}$,
- (iv) $\langle x, x \rangle \geq 0$, $x \in H$,
- (iv) $\langle x, x \rangle = 0$ právě tehdy, když $x = 0$.

Poznámka 2. Norma v normovaném lineárním prostoru je vytvořena skalárním součinem pomocí vztahu

$$\|x\| = \sqrt{\langle x, x \rangle},$$

právě když splňuje rovnoběžníkové pravidlo

$$\|x + y\|^2 + \|x - y\|^2 = 2\|x\|^2 + 2\|y\|^2.$$

Poznámka 3. • Prostor l^2 je prostor takových (reálných) posloupností, pro které platí $\sum_{n=1}^{\infty} |x_n|^2 < \infty$. Skalární součin definujeme jako

$$\langle x, y \rangle := \sum_{n=1}^{\infty} x_n y_n.$$

- Nechť (X, μ) je měřitelný prostor. Prostor $L^2(X)$ je prostor takových (reálných) funkcí, pro které platí $\int_X |f|^2 d\mu < \infty$. Skalární součin je dán vztahem

$$\langle f, g \rangle := \int_X f g d\mu.$$

Ortogonalizace

Na začátku řešení úlohy nalezneme nějakou bázi konečně-dimenzionálního prostoru Y . Dále pak pomocí ortogonalizačního procesu nalezneme bázi ortonormální. Konkrétně, je-li $\{f_1, \dots, f_n\}$ báží prostoru Y , položíme

$$e_1 := \frac{f_1}{\|f_1\|}, \quad e_{k+1} := \frac{f_{k+1} - \sum_{i=1}^k \langle f_{k+1}, e_i \rangle e_i}{\|f_{k+1} - \sum_{i=1}^k \langle f_{k+1}, e_i \rangle e_i\|} \quad \text{pro } k \in \{1, \dots, n-1\}.$$

Pak je snadné ověřit, že $\{e_1, \dots, e_n\}$ je ortonormální báží prostoru Y . Vzorec pro ortogonální projekci P_Y je dán předpisem

$$P_Y x := \sum_{k=1}^n \langle x, e_k \rangle e_k$$

a bod $P_Y x_0$ je nejbližším bodem v Y k bodu x_0 .

Zdroj: <https://www.karlin.mff.cuni.cz/~spurny/doc/ufa/fa-priklady.pdf>

Hinty

$$\sum_{n=1}^{\infty} q^n = \frac{q}{1-q}$$

Příklady

- Rozhodněte, zda následující normy na daných prostorech jsou vytvořeny skalárním součinem:
  - Prostor $C[a, b]$ s normou definovanou vztahem $\|f\| = \sup_{x \in [a, b]} |f(x)|$
  - Norma $\|x\| = \sum_{k=1}^{\infty} |x_k|$ na prostoru ℓ^1
  - Norma $\|x\|_{\infty} = \max_{1 \leq k \leq n} |x_k|$ na $\mathbb{R}^n$
- V následujících příkladech je dán Hilbertův prostor H , jeho uzavřený podprostor Y a bod $x_0 \in H$. Najděte nějakou ortonormální bázi Y a určete nejbližší bod v Y k bodu x_0 .
  - $H = L^2([-1, 1])$, Y je podprostor tvořený polynomy stupně nejvýše 1, $x_0(t) = \cos t$;
  - $H = \ell^2$, Y je lineární obal množiny $\{(2^{-n})_{n=1}^{\infty}, (3^{-n})_{n=1}^{\infty}\}$, $x_0 = (1, 0, 0, \dots)$;
  - $H = L^2([0, 1], t dt)$, Y je lineární obal množiny $\{1, t^2\}$, $x_0(t) = t$;
  - $H = L^2((0, \infty), e^{-t} dt)$, Y je lineární obal množiny $\{1, e^{-2t}\}$, $x_0(t) = e^{-3t}$;
  - $H = L^2([-1, 1])$, Y je podprostor tvořený polynomy stupně nejvýše 2, $x_0(t) = \sin t$;

3. Necht' je v Hilbertově prostoru $L^2(-1, 1)$ dána funkce $f(x) = x$. Popište $f^\perp$ a nalezněte nějakou nenulovou funkci g , která patří do $f^\perp$.
4. Necht' je v Hilbertově prostoru $L^2(-1, 1)$ dán podprostor $Y = \{f \in L^2(-1, 1) : f \text{ je lichá funkce}\}$. Nalezněte $Y^\perp$.
5. Ukažte, že

$$\langle f, g \rangle = \int_a^b [f(t)g(t) + f'(t)g'(t)] dt$$

je skalární součin na $C^1[a, b]$, tj. na množině funkcí majících spojitou derivaci.

6. Ukažte, že posloupnost

$$\left\{ \frac{1}{\sqrt{2}}, \cos x, \sin x, \cos 2x, \dots \right\}$$

tvoří ortonormální bázi prostoru $L^2[-\pi, \pi]$ se skalárním součinem $\langle f, g \rangle = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} fg \, dx$. (Maximalitu systému nedokazujte.)

Odvod'te Fourierovy koeficienty funkce $f \in L^2[-\pi, \pi]$ v této bázi.

- 7.♥ Necht' ℓ_0^2 je prostor všech komplexních posloupností, které mají konečně mnoho nenulových prvků. Na tomto prostoru uvažujme skalární součin $\langle \{a_k\}, \{b_k\} \rangle = \sum_{k=1}^{\infty} a_k \overline{b_k}$. Dokažte, že ℓ_0^2 s tímto skalárním součinem není Hilbertův prostor.
- 8.* Dokažte, že operace $\langle \{a_k\}, \{b_k\} \rangle = \sum_{k=1}^{\infty} a_k \overline{b_k}$ definuje skalární součin na prostoru ℓ^2 . Bonus: dokažte, že ℓ^2 je Hilbertův prostor.

(1a) $f = 1 - x$ (1b) $x = e_1, y = e_2$ (1c) $x = e_1, y = e_2$ (2) $x = e_1, y = e_2$ (3) $x = e_1, y = e_2$ (4) $x = e_1, y = e_2$ (5) $x = e_1, y = e_2$ (6) $x = e_1, y = e_2$ (7) $x = e_1, y = e_2$ (8) Bonus: vyzkoušejte z Bolzano-Weierstrassova lemmatu, že množina $\{x_n\}$ má v $\mathbb{R}$ nějaký limitní bod. Kdyžtak nakoukněte do řešení.

